

Титаренко Олексій Олексійович
кандидат юридичних наук, доцент,
начальник відділу організації наукової роботи
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ ВЕКТОР КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕНІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розбудови української держави, становлення її як незалежної, демократичної, правової та європейською країною суттєво впливає стан забезпечення її національної безпеки і такої її складової як стан протидії злочинності, а також реалізація кримінологічної політики в безпековій сфері. У зв'язку з цим комплекс заходів спрямований на покращення криміногенної обстановки в державі залишається актуальним для сучасної кримінологічної політики, яка є складовою загальної політики держави у боротьби зі злочинністю та забезпечення національної безпеки в цілому. Проте, представляє науковий інтерес дослідження зміни у кримінологічній політики, спрямованої на забезпечення національної безпеки України в умовах сучасних глобалізаційних викликів (розв'язаний Російською Федерацією на сході України збройний конфлікт, окупація кримського півострову, збільшення міграційних процесів, підвищені ризики терористичних загроз тощо).

Не вдаючись до наукової дискусії щодо поняття та змісту кримінологічної політики та її співвідношення з кримінальною та кримінально-правовою політикою, в даних матеріалах під такою політикою розуміємо комплекс нормативно-правових, загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів, а також нерепресивних заходів спрямованих на запобігання злочинності й усунення її причин. Також підтримаємо позицію вчених-кримінологів, які вважають, що кримінологічна політика фактично є стратегією державної політики протидії злочинності, яка в свою чергу виступає однією з складових стратегії національної безпеки [1-4].

Враховуючи події в Україні 2013-2014 років питання негайного перегляду стратегії національної безпеки постало як ніколи. Все це не могло не вплинути на розробку та прийняття нової стратегії, яка була затверджена Указом Президента України № 287/2015 від 26 травня 2015 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України"», а також нової концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, яка була затверджена Указом Президента України №92/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України"». Прийняття цих нових документів у безпековій сфері України позначив зміну вектору у забезпеченні національної безпеки та

всіх її складових, в тому числі у сфері протидії злочинності.

Так, наприклад, якщо проаналізувати Стратегію національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», яка втратила чинність на підставі Указу Президента № 287/2015 від 26.05.2015 [5], то можна побачити, що основні акценти кримінологічної політики у забезпеченні національної безпеки були сфокусовані на: запобігання процесам розвитку регіонального сепаратизму; запобігання поширення тероризму, піратства, наркоторгівлі, незаконної торгівлі зброєю і ядерними матеріалами, транснаціональної організованої злочинності, злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, поширення нелегальної міграції, торгівлі людьми, кіберзлочинності; запобігання проявам корупції; реформування правоохоронної системи України задля забезпечення дієвого захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина (хоча реальне реформування правоохоронного сектору почалося у 2015 році – *вид. мною. Т.О.*); сприяння розвитку недержавної системи безпеки та законодавче забезпечення її діяльності; забезпечення економічної безпеки держави; запобігання поширенню пропаганди екстремізму, насильства, ксенофобії, релігійної нетерпимості, моральної розбещеності; створення національної системи кібербезпеки; розвиток демократичного цивільного контролю над сектором безпеки; підвищення соціально-економічного добробуту населення тощо.

Проте, реалізація даної стратегії не змогла забезпечити ефективність системи забезпечення національної безпеки, в тому числі і в частині протидії злочинності, що згодом було визнано однією з найбільших загроз національній безпеці України. Причинами цього стали, зокрема несформованість сектору безпеки і оборони як цілісного функціонального об'єднання, керованого з єдиного центру; недостатність ресурсного забезпечення, неефективне використання ресурсів у секторі безпеки тощо [6]. Щодо стану злочинності, яка також відноситься до загроз національної безпеки, то вона за окремими її складовими за останні три роки суттєво змінилась. Так, протягом 2013-2015 років відбулося збільшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень з 529 до 565 тис. (+ 6,8 %). У структурі злочинності в порівнянні з 2013 роком суттєво збільшилось кількість зареєстрованих злочинів окремих груп, зокрема, пов'язаних з незаконним обігом зброї, боєприпасів, вибухових речовин з 761 до 1526 у 2015 році (+ 100,5 %), проти основ національної безпеки з 8 до 473, проти громадської безпеки з 7772 до 11699 (+ 50,5 %), зокрема збільшилась кількість злочинів, пов'язаних з вчинення терористичних актів (ст. 258 КК України з 4 до 349 фактів), створенням терористичних груп та терористичних організацій (ст. 258-3 КК України з 1 до 567 фактів). Також суттєво збільшилась кількість військових злочинів з 369 до 6213 фактів та з'явилися злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку – 49 кримінальних правопорушень. Залишається також проблемним питання відшкодуванням матеріальних збитків від кримінальних правопорушень. Тільки у 2015 році такі матеріальні збитки становили більше 7 млрд. грн. [7].

В подальшому Указом Президента України № 287/2015 від 26 травня 2015 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України"», була затверджена нова стратегія виходячи з наявних загроз суверенітету та цілісності країни в наслідок збройної агресії Російської Федерації [6].

Вивчення даного документа надає можливість визначити, що основні акценти кримінологічної політики у забезпеченні національної безпеки в порівнянні з попередньою стратегією перетерпіли змін, та крім іншого поставлені на: забезпечення реформування правоохоронних органів на основі принципів верховенства права, патріотизму, компетентності, департизації, доцільної демілітаризації, координації та взаємодії, розподілу завдань і усунення дублювання функцій, демократичного цивільного контролю та прозорості; формування нової антикорупційної політики, зокрема яка спрямована на: створення та забезпечення функціонування Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції, а також забезпечити взаємодію у межах завдань і структури, визначених законодавством, між Національним антикорупційним бюро України та Державним бюро розслідувань України; удосконалення процедури перевірки на добросовісність та забезпечити дієвий моніторинг способу життя, доходів і витрат державних службовців; запровадження електронного декларування; створення умов для подолання бідності і надмірного майнового розшарування в суспільстві, наближення соціальних стандартів до рівня держав Центральної і Східної Європи - членів ЄС; системну протидію організованій економічній злочинності та "тінізації" економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації; забезпечення кібербезпеки і безпеки інформаційних ресурсів, в тому числі на розвиток спроможностей правоохоронних органів щодо розслідування кіберзлочинів тощо.

Проте, слід зауважити, що для реалізації вищезначених стратегічних напрямів потребує і удосконалення правового забезпечення розвитку сектору безпеки з врахуванням сучасних реалій (наявність внутрішніх та зовнішніх загроз національній безпеці). Окремі пріоритети в цьому напрямі знайшли своє закріплення в Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України [8], зокрема: розроблення і прийняття нової редакції Закону України «Про основи національної безпеки України»; розроблення та прийняття Закону України про планування в секторі безпеки і оборони та інших нормативно-правових актів; розроблення та прийняття Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про боротьбу з тероризмом». Хоча на наше переконання у даному напрямку доцільним є розроблення та прийняття також Закону України «Про протидію (запобігання) злочинності» (або «Про профілактику злочинів (правопорушень)») [9, с. 808], який вітчизняними вченими-кримінологами пропонується ще з кінця 90-х років як базовий, що визначає

систему заходів загальної та індивідуальної профілактики злочинів.

Підсумовуючі викладено можливо дійти висновку, що в сучасних умовах нових глобалізаційних викликів вектор кримінологічної політики що забезпечення національної безпеки України змістився за останні три роки у бік посилення ролі держави та правоохоронних органів щодо забезпечення протидії злочинам проти основ національної безпеки, громадської безпеки, військовим злочинам, а також протидії кіберзлочинності та транскордонним злочинам.

Бібліографічні посилання

1. Литвинюк О.М. Нова кримінологічна парадигма і політика протидії злочинності / О. М. Литвинюк // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2011. - № 2. - С. 95-101.
2. Джужа О.М. Концептуальні засади співвідношення кримінальної, кримінально-правової та кримінологічної політики / О.М. Джужа, В.В. Василевич // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2014. - № 4. - С. 30-45.
3. Борисов В.І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрямки / В. І. Борисов // Проблеми законності. Вип. 100. - Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2009. - С. 305-312.
4. Голіна В.В. Кримінологічна політика України як ресурс у протидії злочинності (реалії і можливості) / В.В. Голіна // Вісник Національної академії правових наук України. - 2013. - № 2 (73). - С.193-201.
5. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/389/2012>
6. Указ Президента України № 287/2015 від 26 травня 2015 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України"» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013 року, Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 року, Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2015 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
8. Указ Президента України №92/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України"» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>
9. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / за заг. ред. В.В. Сташиса. - Х. : Право, 2008. - 840 с.